

Іванашко Оксана

Волинський національний університет імені Лесі Українки,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогічної та вікової психології
e-mail: Ivanashko.Oksana@vnu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ В ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗВО

Кардинальне реформування суспільства, що супроводжується радикальними змінами в усіх сферах життя, вимагає оновлення всіх соціальних інститутів і систем, зокрема й освіти. Пріоритетним напрямом у навчанні людей з особливими освітніми потребами (ООП) забезпечується шляхом впровадження інклюзії, яку визначають як частину загальної освіти, що вимагає врахування доступності та адаптації до потреб особи з ООП з врахуванням особливостей прояву захворювання. Інклюзивна освіта – це процес подальшого розвитку і розширення освітньої інтеграції.

Виходячи з цього, підготовка кваліфікованих кадрів для інклюзивної освіти є пріоритетним напрямом, а наявні теоретичні та практичні підходи в

контексті сучасних тенденцій полягають у запереченні сегрегації і включають механізм залучення осіб з ООП у соціальне життя та роблять більш актуальною необхідність розвитку інклюзивних компетентностей у фахівців.

Метою нашої статті є розгляд питання актуалізації з проблеми формування інклюзивної компетентності студентів ЗВО в інформаційно-освітньому середовищі вишу.

В останні роки інклюзивна освіта набула масового характеру, проте проблема навчання людей з обмеженими можливостями здоров'я залишається складною.

Основні положення інклюзивної освіти вимагають перегляду існуючої та побудову нової моделі стосунків в освіті. В документах Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури – ЮНЕСКО, інклюзивна освіта визначається не як ставлення до проблеми особливих потреб певної категорії суспільства, а як відкриття нових можливостей щодо якісного забезпечення процесу надання освітніх послуг.

Пріоритети, що зазначені ЮНІСЕФ повністю співвідносяться з пріоритетними напрямками роботи Міністерства освіти і науки України, що сприятиме успішній реалізації спільних планів (п. Сообрайан).

В процесі зустрічі членів МОН та ЮНІСЕФ вибудовані пріоритетні шляхи співпраці в освіті на 2022 -2027 роки, де розглядаються і проекти розвитку інклюзивного освітнього середовища, зокрема розробка та впровадження нової Національної стратегії забезпечення освіти осіб з ООП [2].

Нормативно-правові документи світового рівня регламентують інклюзивну освіту, де основоположним документом про права людини на міжнародному рівні є Загальна Декларація про Права людини. Декларація регламентує, що «Кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища» [14, стаття 2]. Таким чином, проголошується рівність прав усіх без винятку громадян.

Слід зазначити, що важливим для розуміння природи інклюзивності є твердження ЮНЕСКО, що «інклюзивна освіта – це «процес, який динамічно розвивається». Отже, інклюзивна освіта – не процес, не явище, ні звітність, а є процесом розвитку суспільства, змін у освітньому, культурному, політичному, економічному просторі на основі принципів організації інклюзивного середовища, як процес позитивної інтеграції осіб з ООП в соціум, який є для них складним етапом соціалізації.

Очевидним є факт зміни не лише термінологічно, а й практично в освіті поняття «інтеграція», яке передбачає дії з об'єднання в одне середовище дітей відносно здорових та дітей з обмеженими можливостями здоров'я, замінює поняття «інклюзії», яке в реалізації передбачає активне включення дітей з ООП в середовище школи й соціуму загалом. Тобто, якщо інтеграція вимагає адаптації дитини з ООП до умов та вимог освітнього середовища,

то інклюзія знаходить у більш гуманній площині й передбачає зміну та адаптацію самої освітньої системи до потреб дитини, яка навчається на інклюзивній формі.

У процесі нашого дослідження ми визначили, що інклюзія передбачає єдину мету соціальної концепції, яка полягає в гуманізації суспільних відносин і однозначності прав осіб з ООП на якісну, спільну з іншими дітьми, освіту. Інклюзивна форма освіти є щаблем інклюзії в суспільстві, однією з найгуманніших ідей його розвитку. Створення умов для розгортання інклюзивної освіти не є процесом створення нової системи, а передбачає якісну трансформацію системи освіти з врахуванням особливостей надання освітніх послуг людям з ООП. Інклюзивна освіта, яка інтенсивно входить у практику сучасної освіти, ставить перед нею багато складних запитань і нових завдань. Організація інклюзивного простору, яке передбачає не лише навчання, а й виховання, є довгостроковою стратегією в контексті системного підходу до організації діяльності системи освіти у всіх її підсистемах та напрямках і загалом та виступає для вітчизняної системи освіти певною інновацією, а відтак потребує грамотного управління на всіх етапах її моделювання та впровадження [3].

Успішність інклюзії в освіті передбачає компетентність комплексного застосування психолого-педагогічного ресурсу, тобто цілісної педагогічної системи. До їх числа слід включати професійні компетенції педагогів, асистентів вчителів та психологів, які забезпечують інклюзивний супровід; реорганізацію змісту та системи підготовки педагогічних кадрів, що має включати окремі освітні компоненти та проходження виробничих практик з набуттям компетентностей у організації інклюзивного навчання; вибудову площини взаємодії дітей з нормативним розвитком з дітьми з ООП, як факту ставлення дітей, батьків та педагогів до осіб з інвалідністю та врахування особливостей впливу такої взаємодії на забезпечення якості освіти для всіх; зміни у структурі та змісті навчальних планів; врахування особливостей організації простору за умов наявності інклюзії.

Проблема професійної підготовки кадрів для інклюзивної освіти безпосередньо пов'язана з професійною компетентністю психологів і педагогів різних професійних кваліфікацій. Професійну компетентність необхідно розглядати в контексті компетентнісного підходу.

Компетентнісний підхід забезпечує поступовий перехід від традиційної освітньої парадигми, яка зосереджена переважно на передачі знань та формуванні навичок, до створення умов для формування комплексу компетентностей. Ці компетентності забезпечують здатність випускника адаптуватися та успішно діяти в складних умовах сучасного інформаційного та комунікаційного середовища, й загалом активно включитися до соціально-політичного, економічного простору. Незалежно від різноманітності підходів до тлумачення цієї концепції, дослідники вважають професійну компетентність педагогів системним явищем. Під цими поняттями розуміють складну інтегративну особистісну структуру, що забезпечує здатність ефективно займатися професійною діяльністю [1]. Компетентність у сфері інклюзивної освіти включає здатність та професійну

досконалість виконувати професійні функції з врахуванням відмінних потреб в учнівському середовищі, організовуючи освітній простір відповідно до потреб і можливостей розвитку та саморозвитку всіх.

Незважаючи на те, що формуванню професійної компетентності та ключових компетенцій фахівців у наукових дослідженнях приділяється багато уваги, вважаємо, що процес розвитку компетентності з забезпечення інклюзивної діяльності майбутніх працівників освіти потребує посиленої науково-дослідницької уваги, аби забезпеченням застосування принципу психотехнічності сприяти якнайкращому і швидкому впровадженню нових теоретичних й практичних надбань у практику якісного забезпечення функціонування інклюзивної освіти [4].

Оскільки проблема інклюзії концентрується не на спеціальній освіті, а на ефективності навчання всіх, неможливо розглядати процес формування інклюзивної компетентності без розгляду аспектів інформаційно-освітнього середовища ЗВО, оскільки процес формування інклюзивної компетентності студентів відбувається саме в інформаційно-освітньому середовищі ЗВО.

Інформаційно-освітнє середовище ЗВО визначається не лише як програмно-технічний комплекс, але й як психолого-педагогічна система. Таке середовище формується в результаті взаємодії суб'єкта освітнього процесу та безпечного освітнього простору і, по суті, повинно впливати на процес формування фахових компетентностей, до якого й належить інклюзивна компетентність [6].

Отже, неможливо проводити реформування системи освіти та впроваджувати в неї інклюзивну освіту без підготовки кваліфікованих кадрів. Необхідна цілеспрямована підготовка та перепідготовка педагогів (викладачів) з метою формування компетентностей забезпечення якісного забезпечення інклюзивної освіти, оскільки існуючий традиційний зміст не спрямований на формування інклюзивної компетентності. Водночас, у науковій літературі не висвітлено питання використання ресурсів інформаційно-освітнього середовища в процесі формування інклюзивної компетентності студентів в інформаційно-освітньому середовищі вишу [5].

Виходячи з вищесказаного, назріла необхідність більш детально розглянути процес формування інклюзивної компетентності студентів в інформаційно-освітньому середовищі ЗВО, структуру та компоненти інклюзивної компетентності, а також розробити модель формування інклюзивної компетентності студентів в інформаційно-освітньому середовищі ЗВО.

Джерела та література:

1. Бойчук Ю.Д. (2011) Компетентнісний підхід: [монографія]. Наукові підходи до наукових педагогічних досліджень / за заг. ред. докт. пед. наук, проф., чл.-кор. НАПН України В.І. Лозової. Харків: Апостроф. 188–216.
2. МОН та ЮНІСЕФ обговорили спільні плани на 2022-2027 роки. [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-ta-yunifef-obgovorili-spilni-plani-na-2022-2027-roki>
3. Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на 2023-2030 роки. URL: <https://nus.org.ua/news/proyekt-natsionalnoyi-strategiyi-rozvytku-inklyuzyvnogo-navchannya-do-2030-roku-vzhe-projshov-obgovorennya-ta-pogodzhennya-oksen-lisovyj/>

4. Ничкало, Н. Г., Гуревич, Р. С., Кадемія, М. Ю., Кобися, А. П., Кобися, В. М., & Гордійчук, Г. Б. (2021). Формування фахової компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в умовах дуальної освіти засобами комп'ютерно орієнтованих технологій. Інформаційні технології і засоби навчання, 85(5), 189-207. URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v85i5.4446>

5. Ostanina, N., & Kachalova, T. (2023). Формування професійної компетентності працівників позашкільної сфери в умовах вищої школи. Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя), (2), 135-141. URL: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2023-PP-2-135-141>

6. Ivanashko, O., Kozak, A., Knysh, T., & Honchar, K. (2024). The Role of Artificial Intelligence in Shaping the Future of Education: Opportunities and Challenges. *Futurity Education*, 4(1), 126–146. URL: <https://doi.org/10.57125/FED.2024.03.25.08>

Марчук Ростислав

психолог, гештальт-терапевт
rostyslav.marchuk@ukr.net

ТРАНЗИТИВНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЮНАЦТВА

Проблема транзитивності суспільства як його нестійкості, нерівномірності і непередбачуваності в плані розвитку соціальних зв'язків і відносин, є вкрай актуальною для сучасної психологічної науки. Однією з найважливіших характеристик транзитивного соціуму є криза ідентичності, що є визначальною ознакою соціального дозрівання молоді. Тому спробуємо окреслити базові проблемні питання у такій постановці питання.

Передусім, зазначимо, що сучасна цивілізація, напрацювавши велику кількість соціальних моделей, останнім часом переживає стан необхідності їх адекватної реконструкції. Передусім, ці потужні транзитивні змін впливають на психологію визначення траєкторії соціальних змін. Особливо це стосується так званої інформаційної транзитивності суспільства (невизначеність, плінність, багатозначність). В цьому плані говорять про так зване «кліпове мислення» сучасних користувачів інформаційних технологій, завдяки якому відбувається конструювання власної реальності. Конструювання реальності на основі багатоаспектної та неоднозначної інформації, є необхідною умовою вивчення образу світу та підвищення його конгруентності образу Я молодої людини. В результаті процесу конструювання реальності людина створює певний образ соціального простору, в якому важливим елементом є його соціальна ідентичність. Слід відмітити, що якщо в ситуації соціалізації і активного конструювання соціальної реальності людина переживає реальний дефіцит необхідної кількості зовнішніх орієнтирів, то їй необхідно звертатися до внутрішніх ресурсів та особистісних цінностей.

В цьому контексті варто згадати наукову позицію У. Бронфенбренера щодо обов'язкового врахування аналізу усіх можливих факторів середовища, які потенційно впливають на людину при вивченні процесу її соціалізації: *мікросистема*, що вміщує групи і інститути, з якими людина